

КОЛІСНИК С.А.

СТАН НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМ ПРОТИДІЇ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ У СФЕРІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**THE STATE OF SCIENTIFIC RESEARCH INTO THE PROBLEMS OF COMBATING CRIMINAL OFFENSES IN THE SPHERE OF ECONOMIC ACTIVITY**

У статті досліджено сучасний стан наукової розробленості проблем протидії кримінальним правопорушенням у сфері господарської діяльності в умовах воєнного стану. Проаналізовано дисертаційні дослідження, монографії та наукові публікації, у яких висвітлено кримінально-правові, кримінологічні та криміналістичні аспекти виявлення, розслідування та запобігання кримінальним правопорушенням у сфері господарської діяльності. Особливу увагу приділено науковим працям, присвяченим протидії окремим видам кримінальних правопорушень, зокрема легалізації (відмиванню) майна, одержаного злочинним шляхом, ухиленню від сплати податків, контрабанді, шахрайству з фінансовими ресурсами, незаконному використанню гуманітарної допомоги та рейдерству. Встановлено, що проблематика протидії кримінальним правопорушенням у сфері господарської діяльності активно досліджується вітчизняними науковцями, а результати проведених досліджень становлять вагомe теоретичне та методологічне підґрунтя для вдосконалення діяльності правоохоронних органів щодо виявлення, документування, розслідування та запобігання зазначеним кримінальним правопорушенням. Узагальнення наукових джерел дало змогу визначити основні напрями наукового пошуку, окреслити наявні проблеми криміналістичного забезпечення розслідування та встановити перспективи подальшого розвитку відповідних криміналістичних методик.

Водночас сучасні умови функціонування держави, пов'язані з воєнним станом, трансформацією організованої злочинності та появою нових способів злочинної діяльності, актуалізують потребу в удосконаленні наявних і розробленні нових криміналістичних методик розслідування цієї категорії кримінальних правопорушень. Наголошено на необхідності адаптації наукових рекомендацій до сучасних умов діяльності правоохоронних органів та врахування міжнародного досвіду протидії економічній злочинності.

Зроблено висновок, що перспективним напрямом подальших наукових досліджень є комплексне вивчення теоретичних, організаційних і тактичних засад розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності з урахуванням сучасних викликів, зумовлених умовами воєнного стану.

Ключові слова: кримінальні правопорушення, господарська діяльність, протидія, розслідування, криміналістична методика, воєнний стан, організована злочинність.

The article examines the current state of scientific research on combating criminal offenses in the field of economic activity under martial law. The study analyzes dissertations, monographs, and scholarly publications addressing the criminal law, criminological, and forensic aspects of the detection, investigation, and prevention of criminal offenses in the field of economic activity. Particular attention is paid to scientific works devoted to combating specific types of criminal offenses, including money

laundering (legalization of property obtained through criminal means), tax evasion, smuggling, financial fraud, illegal use of humanitarian aid, and corporate raiding.

It has been established that the issue of combating criminal offenses in the field of economic activity is actively studied by Ukrainian scholars, and the findings of these studies constitute a substantial theoretical and methodological basis for improving the activities of law enforcement agencies in detecting, documenting, investigating, and preventing such criminal offenses. The generalization of scientific sources made it possible to identify the main directions of scientific inquiry, outline the existing problems of forensic support for investigations, and determine the prospects for the further development of relevant forensic methodologies.

At the same time, the current conditions of state functioning associated with martial law, the transformation of organized crime, and the emergence of new methods of criminal activity necessitate the improvement of existing and the development of new forensic methodologies for investigating this category of criminal offenses. The article emphasizes the need to adapt scientific recommendations to the current conditions of law enforcement activities and to take into account international experience in combating economic crime.

It is concluded that a promising area for further research is the comprehensive study of the theoretical, organizational, and tactical foundations of investigating criminal offenses in the field of economic activity, taking into account contemporary challenges caused by martial law.

Key words: *criminal offenses, economic activity, counteraction, investigation, forensic methodology, martial law, organized crime.*

Вступ. Вчинення кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності завдає суттєвої шкоди економічній безпеці держави, негативно впливає на стабільність фінансової системи та ускладнює функціонування національної економіки. Такі протиправні діяння спричиняють значні матеріальні збитки державі, суб'єктам господарювання та громадянам, порушують принципи добросовісної конкуренції, знижують інвестиційну привабливість країни, сприяють розвитку тіньової економіки та створюють передумови для поширення корупційних проявів. В умовах воєнного стану суспільна небезпечність кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності значно посилюється, оскільки їх вчинення негативно позначається на економічній стійкості держави, зменшує бюджетні надходження, ускладнює забезпечення потреб сектору безпеки і оборони та створює додаткові загрози для стабільного функціонування об'єктів критичної інфраструктури й інших життєво важливих сфер суспільних відносин.

Суттєве навантаження на правоохоронні органи та інші суб'єкти сектору безпеки і оборони, які зосереджені на виконанні завдань щодо захисту державного суверенітету та територіальної цілісності України, у певній мірі сприяє активізації діяльності організованих злочинних груп та злочинних організацій. Користуючись складною суспільно-політичною ситуацією, злочинні об'єднання адаптують свою діяльність до нових умов та використовують недоліки механізмів контролю й обмежень ресурсів правоохоронної системи.

Аналіз сучасної правоохоронної практики свідчить, що в умовах воєнного стану відбулася трансформація злочинної діяльності, зокрема у сфері господарської діяльності. Спостерігається поява нових способів учинення кримінальних правопорушень, зміна пріоритетних напрямів протиправної діяльності, активне використання електронних фінансових інструментів, криптовалют, фіктивного волонтерства, гуманітарних механізмів та суб'єктів господарювання для прикриття незаконних операцій.

Крім того, організована злочинність швидко адаптується до обмежень і викликів воєнного стану, використовуючи нові логістичні схеми, цифрові технології та тіньові фінансові механізми з метою отримання незаконного прибутку. Значного поширення набувають кримінальні правопорушення, пов'язані з розкраданням гуманітарної допомоги, незаконним обігом піддакцизних товарів, фінансовими махінаціями, легалізацією доходів, одержаних злочинним шляхом, та іншими протиправними схемами у сфері господарської діяльності.

За таких умов особливої актуальності набуває необхідність удосконалення діяльності правоохоронних органів щодо виявлення, документування, розслідування та запобігання кримінальним правопорушенням у сфері господарської діяльності. Водночас важливого значення

набуває розроблення сучасних науково обґрунтованих методик і практичних алгоритмів протидії зазначеним проявам злочинності.

Для формування ефективного механізму протидії кримінальним правопорушенням у сфері господарської діяльності необхідним є ґрунтовне дослідження сучасного стану наукового розроблення цієї проблематики. Аналіз наукових праць, нормативно-правового забезпечення та практики діяльності правоохоронних органів дає можливість визначити основні проблеми у сфері виявлення, документування та розслідування таких кримінальних правопорушень, а також окреслити перспективні напрями вдосконалення механізмів протидії їм в умовах воєнного стану.

Ступінь опрацьованості проблеми. Різним аспектам виявлення, розслідування та запобігання кримінальним правопорушенням у сфері господарської діяльності приділено значну увагу в працях українських учених і практиків. Вагомий внесок у дослідження зазначеної проблематики зробили, зокрема: Л.Є. Бараш, В.К. Жердев, В. А. Журавель, В. О. Коновалова, В. М. Латишева, М. М. Панов, І.В. Пашинська, І.Л. Рудницький, А. В. Степанченко, Д.Ю. Стригун, О.І. Хараберюш, С.С. Чернявський, В. Ю. Шепітько, В. М. Шевців та ін.

Метою статті є визначення сучасного стану наукового розроблення проблем протидії кримінальним правопорушенням у сфері господарської діяльності в умовах воєнного стану.

Відповідно до поставленої мети визначено такі **завдання** дослідження: проаналізувати дисертаційні дослідження, у яких комплексно розглядалися питання протидії кримінальним правопорушенням у сфері господарської діяльності; дослідити наукові праці, присвячені протидії окремим видам кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності; визначити проблемні питання у сфері протидії кримінальним правопорушенням у сфері господарської діяльності та окреслити основні напрями вдосконалення відповідних механізмів протидії в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу. Розпочинаючи дослідження, варто зазначити, що одним із перших комплексних наукових досліджень в незалежній Україні, присвячених проблематиці розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності, є монографія колективу авторів «Розслідування злочинів у сфері господарської діяльності: окремі криміналістичні методики» (2006) [1]. У монографії висвітлено проблеми розслідування злочинів, що вчиняються у сфері господарської діяльності, а також запропоновано окремі криміналістичні методики їх розслідування. Авторами розкрито зміст таких методик та надано криміналістичні рекомендації щодо розслідування нових на той час видів злочинів, зокрема фіктивного підприємництва, легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, шахрайства з фінансовими ресурсами тощо. Особливу увагу у дослідженні приділено формуванню криміналістичної характеристики окремих видів злочинів, побудові слідчих версій, плануванню розслідування, визначенню типових слідчих ситуацій, а також тактиці проведення окремих слідчих дій [1].

Вагомий внесок у розвиток наукових засад протидії кримінальним правопорушенням у сфері господарської діяльності зроблено у дисертаційному дослідженні І. В. Пашинської «Теоретико-методологічні основи розслідування організованої злочинності у сфері господарської діяльності» (2023) [2].

У зазначеній праці досліджено теоретико-методологічні основи розслідування кримінальних правопорушень, учинених організованими злочинними угрупованнями у сфері господарської діяльності. У межах дослідження розглянуто організовану злочинність у сфері господарської діяльності як об'єкт криміналістичного дослідження, проаналізовано її стан, тенденції розвитку та етапи формування в Україні. Значну увагу приділено визначенню теоретичних передумов формування методики розслідування кримінальних правопорушень, що вчиняються організованими злочинними угрупованнями у сфері господарської діяльності.

На підставі аналізу наукових праць, чинного законодавства та узагальнення судово-слідчої практики авторкою запропоновано криміналістичну класифікацію відповідних кримінальних правопорушень, досліджено теоретичні засади їх криміналістичної характеристики, а також розкрито сучасні способи вчинення таких кримінальних правопорушень.

Окрему увагу приділено характеристиці учасників організованих злочинних угруповань у сфері господарської діяльності, особливостям початкового етапу розслідування, формуванню типових слідчих ситуацій, побудові слідчих версій та плануванню розслідування. Крім того, у дисертації узагальнено практику проведення окремих слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій, а також розроблено рекомендації щодо використання спеціальних знань

під час розслідування кримінальних правопорушень, учинених організованими злочинними угрупованнями у сфері господарської діяльності [2].

Окремої уваги заслуговує дисертаційне дослідження В. К. Жердєва «Криміналістична характеристика та особливості розслідування кримінальних правопорушень, вчинених у сфері господарської діяльності з використанням підроблених документів» (2024) [3]. Наукова новизна зазначеного дослідження полягає в тому, що воно є одним із перших в Україні комплексних наукових досліджень проблем методики розслідування кримінальних правопорушень, учинених у сфері господарської діяльності з використанням підроблених документів. У результаті проведеного дослідження автором сформульовано низку нових наукових положень та висновків, що мають важливе теоретичне і практичне значення для розвитку криміналістичної методики розслідування зазначеної категорії кримінальних правопорушень.

У дисертації вперше розроблено класифікацію документів, що функціонують у сфері господарської діяльності, які систематизовано за різними критеріями, зокрема за місцем складання, призначенням, видом інформації, порядком використання, способом використання, видом фінансових операцій, рівнем господарської діяльності, законністю та носієм інформації. Окрему увагу в роботі приділено сучасним способам матеріального та інтелектуального підроблення документів, а також особливостям їх використання під час учинення кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності. Детально охарактеризовано електронне підроблення документів із використанням сучасних графічних редакторів та програмних засобів для створення цифрових підписів, які можуть застосовуватися у схемах ухилення від сплати податків та інших фінансових махінаціях. Крім того, автором виокремлено типові слідчі ситуації та слідчі версії початкового етапу розслідування зазначених кримінальних правопорушень. Відповідно до визначених слідчих ситуацій розроблено алгоритм дій слідчого, що передбачає проведення комплексу тактичних операцій, спрямованих на встановлення особи правопорушника, способу підроблення документів, механізму використання підроблених документів та інших обставин кримінального правопорушення [3].

Варто зазначити, що перелік кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності визначено розділом VII Особливої частини Кримінального кодексу України. Зазначена категорія охоплює значну кількість кримінальних правопорушень, які посягають на встановлений порядок здійснення господарської діяльності, фінансову систему держави, економічну безпеку та інші суспільні відносини у сфері економіки.

Тому доцільним є розгляд наукових праць, присвячених окремим видам кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності, що дозволяє більш детально дослідити особливості механізму їх учинення, специфіку доказування, а також проблемні питання виявлення, документування та розслідування.

Аналіз статистичних даних Офісу Генерального прокурора України за 2021–2025 роки свідчить, що найбільш поширеними видами кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності є кримінальні правопорушення, пов'язані з незаконним обігом піддакцизних товарів, легалізацією (відмиванням) майна, одержаного злочинним шляхом, підробленням документів, що використовуються у господарській діяльності, виготовленням та збутом підроблених грошей, марок акцизного податку і цінних паперів, а також правопорушення у сфері державної реєстрації суб'єктів господарювання.

Серед комплексних монографічних робіт, що присвячені методиці розслідуванню та кримінально-правовій протидії незаконним діям з документами на переказ, платіжними картками та іншими засобами доступу до банківських рахунків, електронними грошима, обладнанням для їх виготовлення слід відмітити роботи М.М. Панова «Кримінальна відповідальність за незаконні дії з документами на переказ, платіжними картками та іншими засобами доступу до банківських рахунків» (2009) [4], Л.С. Бараша «Методика розслідування незаконних дій з документами на переказ, платіжними картками та іншими засобами доступу до банківських рахунків, електронними грошима, обладнанням для їх виготовлення» (2024) [5].

Методиці розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги присвячено низку спеціальних наукових досліджень. Зокрема, вагомий внесок у розроблення теоретичних і практичних засад розслідування цього виду кримінальних правопорушень зробили В. М. Шевців у дисертаційному дослідженні «Методика розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги» (2023) [6], В. П. Латишев у праці «Основи методики розслідування шахрайства у сфері надання гуманітарної допомоги»

(2024) [7] та А. В. Степанченко у дослідженні «Криміналістична характеристика та особливості розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги» (2025) [8]. У зазначених роботах висвітлено криміналістичну характеристику відповідних кримінальних правопорушень, особливості організації та планування досудового розслідування, тактику проведення слідчих (розшукових) дій, а також проблемні питання доказування у кримінальних провадженнях цієї категорії.

Значний масив наукових досліджень присвячено різним аспектам протидії контрабанді та її розслідуванню. Зокрема, питання техніко-криміналістичного забезпечення розкриття та розслідування контрабанди наркотичних засобів досліджував Д. Ю. Стригун у праці «Техніко-криміналістичне забезпечення розкриття та розслідування контрабанди наркотичних засобів» (2011) [9]. Особливості виявлення та розслідування контрабанди наркотичних засобів, учиненої організованими злочинними групами, висвітлено в дослідженні І. Л. Рудницького «Особливості виявлення та розслідування контрабанди наркотичних засобів, що вчиняються організованими злочинними групами» (2019) [10]. Кримінологічним аспектам контрабанди культурних цінностей, зокрема її характеристики, детермінації та запобігання, присвячено роботу Є. П. Гайворонського «Контрабанда культурних цінностей: кримінологічна характеристика, детермінація та запобігання» (2009) [11]. Методичні засади розслідування таких кримінальних правопорушень розроблено Я. В. Фурманом у праці «Основи методики розслідування контрабанди культурних цінностей» (2009) [12]. Окрему увагу оперативно-розшуковому забезпеченню протидії контрабанді в Україні приділив О. І. Хараберюш у дослідженні «Оперативно-розшукове забезпечення протидії контрабанді в Україні» (2016) [13]. Особливості правового регулювання та практики переміщення культурних цінностей через митний кордон України проаналізовано в роботі О. С. Ангеловської «Особливості переміщення через митний кордон України культурних цінностей» (2021) [14].

Питанням протидії рейдерству, зокрема дослідженню його кримінально-правових, кримінологічних та криміналістичних аспектів, присвячено низку сучасних наукових праць вітчизняних учених. Зокрема, міжнародно-правовий досвід протидії рейдерству та можливості його використання в Україні досліджено у статті О.В. Шишкіна «Міжнародно-правовий досвід протидії рейдерству: актуальні питання використання досвіду в Україні». Правові засади кримінальної відповідальності та протидії рейдерству в Україні стали предметом дослідження В. О. Коломійчука у праці «Правові засади кримінальної відповідальності та протидії рейдерству в Україні» (2025) [15]. Теоретичні та практичні аспекти криміналістичного забезпечення розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із рейдерством, висвітлено у праці С. А. Тюленєвої «Теоретичні та практичні основи криміналістичного забезпечення розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із рейдерством» (2025) [16]. Важливе значення для вдосконалення методики розслідування зазначеної категорії кримінальних правопорушень має дослідження Б. Ю. Чалого «Використання спеціальних знань під час розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із рейдерством» [17], у якому розкрито особливості залучення спеціалістів та використання спеціальних знань у процесі доказування.

Значний внесок у розвиток теоретичних і прикладних засад протидії легалізації (відмиванню) майна, одержаного злочинним шляхом, зробили вітчизняні науковці. Одним із перших комплексних досліджень цієї проблематики стала докторська дисертація Л. І. Аркуші «Основи виявлення та розслідування легалізації доходів, одержаних у результаті організованої злочинної діяльності» (2011). У зазначеній роботі вперше в Україні здійснено комплексне дослідження загальнотеоретичних і криміналістичних засад, а також правового та організаційного забезпечення виявлення, розслідування та запобігання легалізації доходів, одержаних у результаті організованої злочинної діяльності [18]. Подальший розвиток окремих аспектів методики розслідування зазначених кримінальних правопорушень знайшов відображення у дослідженні І. В. Клинчук «Особливості розслідування легалізації (відмивання) грошових коштів та іншого майна, здобутих приватними підприємствами України при здійсненні фіктивних експортних операцій» (2013) [19], де розглянуто особливості документування та доказування фактів відмивання коштів у сфері зовнішньоекономічної діяльності. Питання розслідування легалізації майна, одержаного злочинним шляхом, учиненої організованими групами та злочинними організаціями, досліджено Р. С. Тютюнником у праці «Розслідування легалізації (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом, учиненого організованою групою (злочинною організацією)» (2023) [20]. Особливості розслідування легалізації майна, одержаного службовою особою у вигляді неправомірної вигоди, висвітлено у дослідженні В. І. Пісного «Розслідування легалізації (відмивання) майна, одержаного службовою особою у вигляді неправомірної вигоди» (2024) [21]. Окремі аспекти доказування

у кримінальних провадженнях щодо легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, а також пов'язаних із нею кримінальних правопорушень розглянуто І. О. Кутеповим у праці «Доказування в кримінальних провадженнях щодо легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, ухилення від сплати податків та суміжних кримінальних правопорушень» (2025) [22].

Питанням розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних з ухиленням від сплати податків, зборів та інших обов'язкових платежів, присвячено низку наукових досліджень, у яких розглянуто як криміналістичні, так і процесуальні аспекти протидії зазначеним правопорушенням. Зокрема, особливості початкового етапу досудового провадження у справах про ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів) досліджено О. П. Мілевським у праці «Початковий етап досудового провадження у кримінальних справах про ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів)» (2010) [23]. У роботі розкрито питання організації початкового етапу розслідування, особливості збирання доказової інформації та проведення першочергових слідчих (розшукових) дій.

Окремі аспекти методики розслідування правопорушень у сфері соціального та пенсійного страхування розглянуто М. В. Беззубенком у дослідженні «Основи методики розслідування ухилення від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» (2021) [24]. Автором сформульовано криміналістичну характеристику відповідних правопорушень та запропоновано рекомендації щодо їх виявлення і розслідування.

Організаційно-правові аспекти процесуального керівництва під час розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних з ухиленням від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів), стали предметом дослідження Д. М. Чорного у праці «Організаційно-правові засади прокурорського нагляду за додержанням законів у формі процесуального керівництва при розслідуванні кримінальних правопорушень про ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів)» (2023) [25]. У роботі висвітлено особливості реалізації прокурором повноважень із процесуального керівництва та забезпечення законності під час досудового розслідування зазначеної категорії кримінальних правопорушень.

Проблематика розслідування шахрайства з фінансовими ресурсами та інших проявів фінансового шахрайства знайшла відображення у низці наукових досліджень вітчизняних учених. Зокрема, теоретичні та практичні засади методики розслідування фінансового шахрайства комплексно досліджено С. С. Чернявським у праці «Теоретичні та практичні основи методики розслідування фінансового шахрайства» (2010) [26]. У зазначеному дослідженні сформульовано основні положення криміналістичної характеристики фінансового шахрайства, визначено особливості організації та планування його розслідування, а також запропоновано рекомендації щодо проведення окремих слідчих (розшукових) дій. Кримінологічні аспекти фінансового шахрайства в інвестиційно-будівельній сфері розглянуто Г. М. Чернишовим у праці «Фінансове шахрайство в інвестиційно-будівельній сфері: кримінологічне дослідження» (2016) [27]. Автором досліджено причини та умови вчинення таких правопорушень, особливості особи правопорушника, а також напрями запобігання зазначеним проявам злочинної діяльності.

Окремі криміналістичні аспекти розслідування фінансового шахрайства у сфері електронних банківських розрахунків висвітлено К. О. Чаплинським у праці «Методика розслідування шахрайства у сфері використання банківських електронних платежів» (2024) [28]. У роботі приділено увагу особливостям механізму вчинення таких кримінальних правопорушень, способам їх виявлення та доказування в умовах розвитку сучасних інформаційних технологій.

Теоретичні питання ідентифікації фінансового шахрайства та вдосконалення механізмів протидії йому досліджено Ю. Я. Хамигою у праці «Фінансове шахрайство: критерії ідентифікації та напрями оптимізації» (2020) [29]. Важливе значення для розвитку криміналістичного забезпечення розслідування фінансового шахрайства має також дослідження О. В. Ковальчук «Методика розслідування шахрайства, пов'язаного з діяльністю кредитної спілки» [30], у якому розкрито особливості виявлення, документування та доказування правопорушень, пов'язаних із функціонуванням кредитних спілок.

Отже, аналіз комплексних наукових досліджень, присвячених протидії окремим видам кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності, свідчить про наявність ґрунтовної теоретичної бази з окремих аспектів цієї проблематики.

Варто зазначити, що тематика протидії кримінальним правопорушенням у сфері господарської діяльності активно розробляється в сучасній юридичній науці та знаходить своє відображення у численних наукових статтях, присвячених кримінально-правовим, кримінологічним,

криміналістичним і процесуальним аспектам виявлення, розслідування та запобігання зазначеним правопорушенням.

Зокрема, важливе значення для систематизації кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності та визначення перспективних напрямів їх криміналістичного дослідження має праця С. О. Харитонова «Система кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності» (2023) [31]. У зазначеній статті автор запропонував класифікацію кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності залежно від змісту їх видового об'єкта. Зокрема, виокремлено кримінальні правопорушення у сфері нормальної підприємницької діяльності, захисту інтересів кредиторів, акціонерів та споживачів товарів і послуг, проти фіскальних інтересів держави, а також проти інтересів держави у сфері обігу грошей, товарів та приватизації [31, с. 438].

Окремі питання використання спеціальних знань під час розслідування кримінальних правопорушень цієї категорії висвітлено у працях А. С. Амеліної та С. М. Демент'євої «Участь спеціаліста у проведенні огляду документів під час розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності» (2021) [32], а також А. М. Тимчишина «Використання спеціальних знань при розслідуванні кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності» (2021) [33]. У зазначених роботах досліджено особливості залучення спеціалістів до проведення процесуальних дій, використання спеціальних економічних, бухгалтерських, фінансових та інших знань, а також можливості застосування спеціальних методів дослідження документів та фінансово-господарської діяльності суб'єктів господарювання.

Науковий інтерес для досліджуваної проблематики становить праця В. А. Гагача «Організація і планування розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності, що вчиняються за участі (сприяння) працівників правоохоронних органів» (2024) [34]. У зазначеному дослідженні автором проаналізовано особливості організації та планування розслідування цієї категорії кримінальних правопорушень, розкрито специфіку взаємодії слідчого з оперативними підрозділами, визначено основні напрями доказування, а також висвітлено тактичні особливості проведення слідчих (розшукових) і негласних слідчих (розшукових) дій [34].

Важливий внесок у дослідження механізмів протидії розслідуванню зробив Р. І. Богданюк у статті «Криміналістична характеристика дій щодо протидії розслідуванню кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності» (2024) [35], у якій визначено типові способи приховування слідів кримінальних правопорушень, фальсифікації документів, впливу на свідків та інших форм протидії правоохоронній діяльності.

Питання запобігання кримінальним правопорушенням у сфері господарської діяльності досліджено А. І. Кравчуком у статті «Сучасні методи запобігання злочинності у сфері господарської діяльності» (2025) [36], де розглянуто сучасні механізми профілактики господарської злочинності, а також напрями удосконалення державної політики у цій сфері. Особливості кримінально-правової оцінки відповідних діянь в умовах воєнного стану та особливого періоду висвітлено Г. В. Поповим у статті «Кваліфікація кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності в умовах особливого періоду» (2025) [37].

Серед навчально-методичної літератури варто відзначити навчальний посібник колективу авторів Львівського державного університету внутрішніх справ [38], у якому висвітлено поняття та види кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності, розглянуто особливості їх розслідування, а також запропоновано ситуаційні завдання для закріплення теоретичних знань і формування практичних навичок майбутніх фахівців.

Висновки. Підсумовуючи викладене, можна дійти висновку, що проблематика протидії окремим видам кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності є предметом активних наукових досліджень вітчизняних учених. У науковій літературі висвітлено кримінально-правові, кримінологічні, криміналістичні та процесуальні аспекти виявлення, розкриття, розслідування та запобігання окремим видам кримінальних правопорушень у цій сфері. Водночас сучасні умови функціонування держави, пов'язані із запровадженням та тривалою дією правового режиму воєнного стану, зумовлюють необхідність удосконалення наявних і розроблення нових криміналістичних методик розслідування цієї категорії кримінальних правопорушень з урахуванням трансформації організованої злочинності, появи нових способів злочинної діяльності, а також особливостей документування та доказування кримінальних правопорушень в умовах воєнного часу.

Отже, перспективним напрямом подальших наукових пошуків є комплексне цільове дослідження, присвячене теоретичним, організаційним і тактичним засадам розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності.

Список використаних джерел:

1. Розслідування злочинів у сфері господарської діяльності: окремі криміналістичні методики : монографія / В. Ю. Шепітько, В. О. Коновалова, В. А. Журавель та ін. ; за ред. В. Ю. Шепітька. Харків : Право, 2006. 624 с.
2. Пашинська І. В. Теоретико-методологічні основи розслідування організованої злочинності у сфері господарської діяльності : дис. ... д-ра філос. : 081 Право. Харків : Харківський національний університет внутрішніх справ, 2023. 296 с.
3. Жердев В. К. Криміналістична характеристика та особливості розслідування кримінальних правопорушень, вчинених у сфері господарської діяльності з використанням підrobлених документів : дис. ... д-ра філос. : 081 Право. Харків : Харківський національний університет внутрішніх справ, 2024. 231 с.
4. Панов М. М. Кримінальна відповідальність за незаконні дії з документами на переказ, платіжними картками та іншими засобами доступу до банківських рахунків : монографія. за ред. В. І. Борисова. Харків : Право, 2009. 184 с.
5. Бараш Л. Є. Методика розслідування незаконних дій з документами на переказ, платіжними картками та іншими засобами доступу до банківських рахунків, електронними грошима, обладнанням для їх виготовлення : дис. ... д-ра філос. : 081 Право. Харків, 2024. 246 с.
6. Шевців В. М. Методика розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги : дис. ... д-ра філос. : 081 Право. Харків, 2023. 249 с.
7. Латишева В. М. Основи методики розслідування шахрайства у сфері надання гуманітарної допомоги : дис. ... д-ра філос. : 081 Право. Дніпро, 2025. 226 с.
8. Степанченко А. В. Криміналістична характеристика та особливості розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги : дис. ... д-ра філос. : 081 Право. Київ, 2025. 220 с.
9. Стригун Д. Ю. Техніко-криміналістичне забезпечення розкриття та розслідування контрабанди наркотичних засобів : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2011. 21 с.
10. Рудницький І. Л. Особливості виявлення та розслідування контрабанди наркотичних засобів, що вчиняються організованими злочинними групами : дис. ... д-ра філос. : 081 Право. Львів : Національний університет «Львівська політехніка», 2019. 250 с.
11. Гайворонський Є. П. Контрабанда культурних цінностей: кримінологічна характеристика, детермінація та запобігання : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2009. 19 с.
12. Фурман Я. В. Основи методики розслідування контрабанди культурних цінностей : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2009. 22 с.
13. Хараберюш О. І. Оперативно-розшукове забезпечення протидії контрабанді в Україні : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09. Дніпропетровськ, 2016. 38 с.
14. Ангеловська О. С. Особливості переміщення через митний кордон України культурних цінностей : дис. ... д-ра філос. : 081 Право. Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2021. 211 с.
15. Коломійчук В. О. Правові засади кримінальної відповідальності та протидії рейдерству в Україні : монографія. Київ : Юрінком Інтер, 2025. 236 с.
16. Тюленев С. А. Теоретичні та практичні основи криміналістичного забезпечення розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із рейдерством : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2025. 43 с.
17. Чалий Б. Ю. Використання спеціальних знань під час розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із рейдерством : дис. ... д-ра філос. : 081 Право. Харків, 2026. 294 с.
18. Аркуша Л. І. Основи виявлення та розслідування легалізації доходів, одержаних у результаті організованої злочинної діяльності : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09. Одеса, 2011. 42 с.
19. Клиничук І. В. Особливості розслідування легалізації (відмивання) грошових коштів та іншого майна, здобутих приватними підприємствами України при здійсненні фіктивних експортних операцій : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Ірпінь, 2013. 21 с.
20. Тютюнник Р. С. Розслідування легалізації (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом, учиненого організованою групою (злочинною організацією) : дис. ... д-ра філос. : 081 Право. Київ : Національна академія внутрішніх справ, 2023. 272 с.
21. Пісний В. І. Розслідування легалізації (відмивання) майна, одержаного службовою особою у вигляді неправомірної вигоди : дис. ... д-ра філос. : 081 Право. Київ, 2024. 312 с.

22. Кутепов І. О. Доказування в кримінальних провадженнях щодо легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, ухилення від сплати податків та суміжних кримінальних правопорушень : дис. ... д-ра філос. : 081 Право. Одеса : Одеський державний університет внутрішніх справ, 2025. 205 с.
23. Мілевський О. П. Початковий етап досудового провадження у кримінальних справах про ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Ірпінь, 2010. 21 с.
24. Беззубенко М. В. Основи методики розслідування ухилень від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2021. 22 с.
25. Чорний Д. М. Організаційно-правові засади прокурорського нагляду за додержанням законів у формі процесуального керівництва при розслідуванні кримінальних правопорушень про ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів) : дис. ... д-ра філос. : 081 Право. Одеса : Національний університет «Одеська юридична академія», 2023. 234 с.
26. Чернявський С. С. Теоретичні та практичні основи методики розслідування фінансового шахрайства : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2010. 36 с.
27. Чернишов Г. М. Фінансове шахрайство в інвестиційно-будівельній сфері: кримінологічне дослідження : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Одеса, 2016. 23 с.
28. Чаплинський К. О., Жилін А. Е., Єфімов М. М. Методика розслідування шахрайства у сфері використання банківських електронних платежів : монографія. Одеса : Юридика, 2024. 218 с.
29. Хамига Ю. Я. Фінансове шахрайство: критерії ідентифікації та напрями оптимізації : дис. ... д-ра філос. : 072 Фінанси, банківська справа та страхування. Тернопіль, 2020. 308 с.
30. Ковальчук О. В. Методика розслідування шахрайства, пов'язаного з діяльністю кредитної спілки : дис. ... д-ра філос. : 081 Право. Львів, 2020. 236 с.
31. Харитонов С. О. Система кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності // Право і суспільство. 2023. № 6. С. 434–438. DOI: 10.32842/2078-3736/2023.6.63.
32. Амеліна А. С., Демент'єва С. М. Участь спеціаліста у проведенні огляду документів під час розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 2. С. 265–269. DOI: 10.32782/2524-0374/2021-2/64.
33. Тимчишин А. М. Використання спеціальних знань при розслідуванні кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності. *Право і суспільство*. 2021. № 6. С. 354–361.
34. Гагач В. А. Організація і планування розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності, що вчиняються за участі (сприяння) працівників правоохоронних органів. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2024. Вип. 4. С. 250–257. DOI: 10.32844/2618-1258.2024.4.42.
35. Богданюк Р. І. Криміналістична характеристика дій щодо протидії розслідуванню кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності. *Вісник кримінологічної асоціації України*. 2024. № 3 (33). С. 237–245. DOI: 10.32631/vsa.2024.3.20.
36. Кравчук А. І. Сучасні методи запобігання злочинності у сфері господарської діяльності. *Ірпінський юридичний часопис*. 2025. Вип. 2 (19). С. 154–160. DOI: 10.33244/2617-4154.2(19).2025.154-161.
37. Попов Г. В. Кваліфікація кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності в умовах особливого періоду. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. Вип. 3, ч. 2. С. 438–442. DOI: 10.24144/2788-6018.2025.03.2.70.
38. Кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності (в схемах) : навч. посіб. А. О. Винник, О. З. Мармура, О. Ф. Пасека ; за ред. О. Ф. Пасеки. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2023. 160 с.

Дата першого надходження статті до видання: 04.02.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 06.03.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 20.03.2026